

סיפור שוליים כתובות ומכונניות שנשכחו בצד הדרך

כשהתגייסתי לעזרת עבודת השורשים של עידן, מצאתי בדרך עוד כמה פיסות מידע. לא כללתי מידע זה בסיפור עלייתה של משפחת ביליה, כי חשבתי שמדובר בעניינים שוליים למדי. ועם זאת, אולי חלק מהדברים האלה עשוי לעניין, ולכן אני מביא אותם כאן. הקורא ישפוט.

כשמסתכלים במשפחה על הדור שעלה לארץ, מגלים דבר מעניין: רב הגברים קשורים איכשהו למכונניות. מסעוד ביליה היה מכונאי רכב. הוא כנראה למד את המקצוע מאחיו הבכור שמעון, שדאג לציין באחד המסמכים שמסעוד, כמוהו, "רדיאטוריסט". לא סתם "מוסכניק" ולא סתם "חרט", אלא מומחה לרדיאטורים...

אבל, גם לשני אחים של דונה, אשתו של מסעוד, היה קשר לענייני רכב. חיים היה נהג משאית ויהודה היה מנהל חשבונות של חברת האוטובוסים המקומית. ככל הנראה דונה הכירה את מסעוד דרך אחד האחים שהכיר אותו בקזבלנקה מסיבות מקצועיות.

וכאן, בעצם, אנו רואים דבר בלתי צפוי וקצת יוצא דופן: כשחושבים על היהודים בחו"ל, בא לנו לחשוב באופן אוטומטי על מקצועות כגון סוחרי בדים או מלווי כסף בריבית, והינה כאן יש לנו שתי משפחות של יהודי מרוקו שרב הגברים שלהם עסקו בענייני רכב...

ועכשיו לעניין אחר.

כשמעון, אחיו של מסעוד ביליה, מילא את טופס הבקשה לעלייתה של אמו סעדה (ב-25/8/54), הוא רשם בו ארבע כתובות: הכתובות של שלושת האחים ביליה בארץ והכתובת של סעדה ביליה בקזבלנקה.

תוך כדי איסוף הנתונים, חשבתי שאולי יש טעם לברר איפה נמצאים המקומות המוזכרים. הדרך הכי פשוטה, כמובן, הייתה להקליד את הכתובות בגוגל-מפס. עשיתי זאת, וגיליתי מהר מאוד, לאכזבתי הרבה, שבגוגל אין כל זכר לכתובות האלה. הייתי צריך לדעת שאחרי יותר משישים שנה, משהו השתנה בכבישי הארץ וברחובות קזבלנקה...

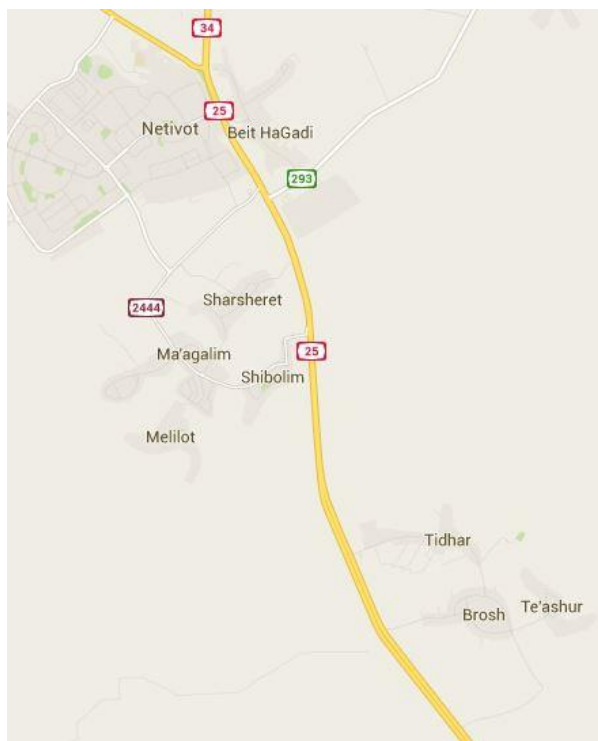
ובכל זאת, כתובת זו התחלת דרך. בואו נצטרף לאחד מבני ביליה, ניסע איתו, ונחפש הלאה. בלי GPS. ברשת.

הכתובת הראשונה היא זאת של מסעוד ביליה ומשפחתו, שעלו לארץ רק שניים-עשר ימים לפני כתיבת המכתב של שמעון: "מעברת שימרון". כמובן זו כתובת זמנית. המעברה פורקה מזמן. היום באותו המקום יושב הישוב תמרת. אבל אני חוזר על עצמי. את זה כבר סיפרתי במקום אחר.

הכתובת השנייה היא זאת של האחות שושנה לוגסי: "מושב ברוש שעריה א באר שבע ת.ד. 53".

נו, טוב, מה הפלא שאין למצוא שם של רחוב (שעריה א) במושב? נגיד תודה שהמושב עדיין קיים!

מושב ברוש, כפי שאפשר לקרוא בויקיפדיה¹, הוא אחד משלושה מושבים היושבים בין נתיבות לבאר שבע. שני המושבים האחרים נקראים תדהר ותאשור, והם יושבים יחדו, האחד ליד השני, ובצמוד למושב ברוש, כמו בפסוק הידוע בספר ישעיהו.

שלושת המושבים נוסדו ואוכלסו ע"י יוצאי מרוקו בשנת 1953. מבחינת ההיסטוריה המשפחתית, זה אומר ששושנה לוגסי, שעלתה לארץ ב-1949, גרה לפחות 3-4 שנים בארץ במקום אחר, לפני שהגיעה למושב החדש ברוש.

הכתובת האחרונה בארץ היא זו של שמעון ביליה עצמו: "חואסה 142 תל-חנן". במשפחה יודעים לספר שמדובר בכביש הראשי של תל חנן. האמנם? היום אין זכר בתל חנן ובסביבה, לא לרחוב חואסה, לא לדרך חואסה, ולא לשום כביש עם שם דומה.

בזמן שאנו משוטטים על כביש 752, אחרי הצ'ק-פוסט לכוון הישוב נשר, בתקווה למצוא רמז כלשהו, הנהג מודיע לנו שנגמר הדלק, ושצריך להיכנס לתחנה הקרובה: "תחנת חואסה". אאורקה! מצאנו! מזל שתחנות הדלק שומרות על השמות הישנים של הכפרים שהיו שם פעם...

ראה

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%91%D7%A8%D7%95%D7%A9_%D7%9E%D7%95%D7%A9%D7%91

1

אנחנו נוסעים על כביש 752, הנקרא היום גם "דרך בר-יהודה", על שם ישראל בר-יהודה, שהיה בין היתר, שר הפנים ושר התחבורה. האיש נפטר בשנות השישים, והכביש קיבל את שמו.

אבל ב-1954 עדיין קראו "חואסה" לדרך הראשית המחברת את חיפה לנשר. היום המספר 142 נמצא בסביבות תל חנו, אך אין לדעת אם מדובר בדיוק באותה הכתובת. יש להניח שבמשך שישים שנה גם מספרי הרחוב שינו קצת את מקומם. היום, לאורך כביש מספר 752 - דרך בר-יהודה, רואים בעיקר מבני תעשייה, לא מעט מהם העוסקים ברכב. הדבר מוכר מהרבה אזורי תעשייה אחרים בארץ, והוא לא מפתיע, אלא שכאן הסיפור קצת יותר מעניין...

מזיכרונות הרצים במשפחה, אנחנו יודעים שצמוד לבית המלאכה+בית המגורים של שמעון ביליה, שכן מבנה תעשייה גדול ושמו "קייזר-אילין", שעסק גם הוא בענייני רכב. האמנם? הלכנו לחפש בויקיפדיה, ומצאנו מידע מעניין על התעשיות "קייזר-אילין"² ועל המייסד, אפרים אילין³.

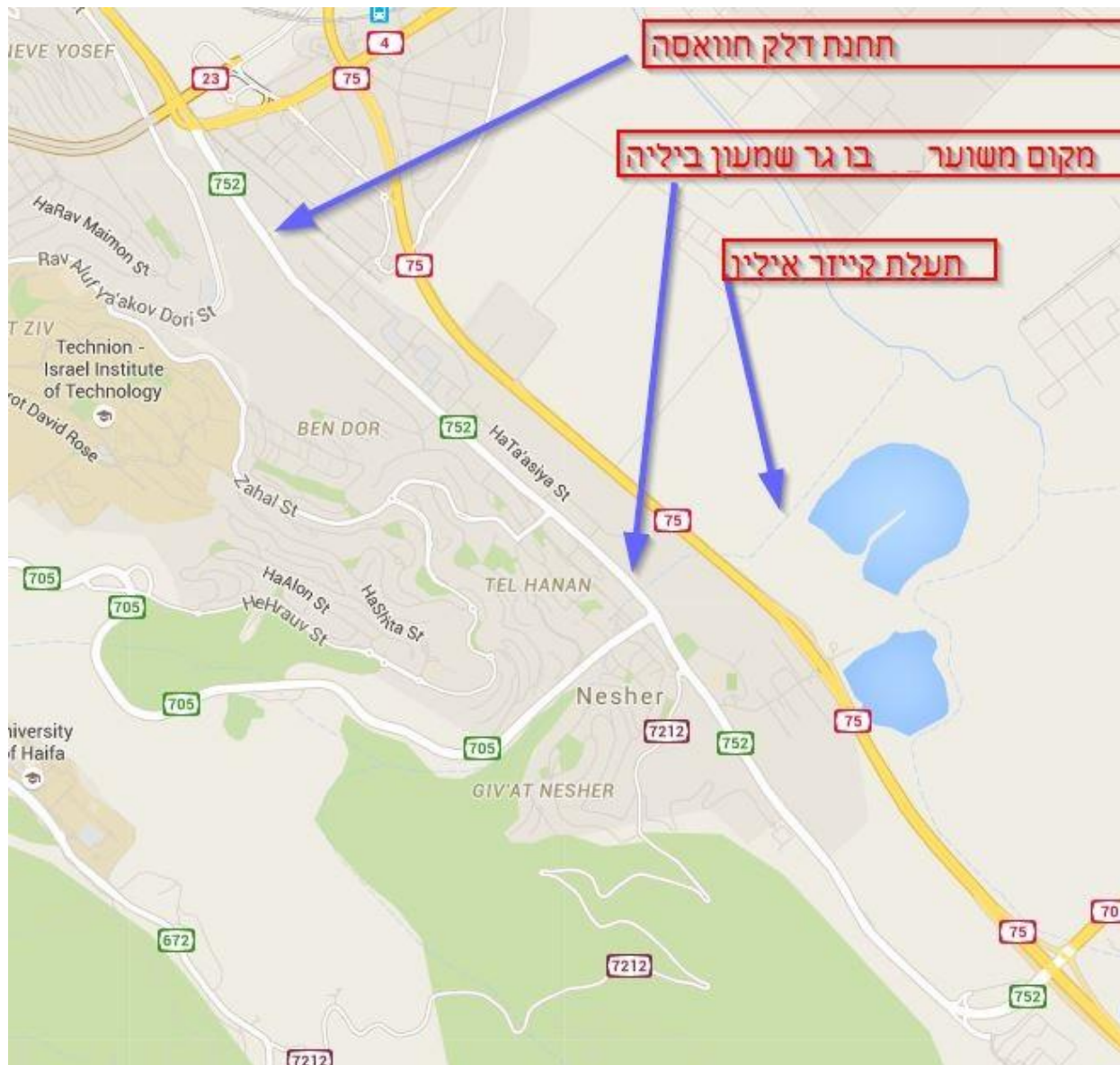
בקיצור, למי שאין לו סבלנות לקרוא על האיש השנוי במחלוקת הזה, אומר שהוא היה המייסד של תעשיית הרכב הישראלית. הוא גויס למלאכה בעקבות כניעת תעשיית הרכב העולמית לחרם הערבי שבא בעקבות הקמת המדינה. באותה התקופה, להבדיל מהיום, קברניטי המדינה נהגו לגייס את בעלי ההון לטובת הכלל: שהם ישקיעו הרבה כסף, והמדינה תדאג להקלות מתאימות. הם ירוויחו לא רע, אבל גם האיש ברחוב ירוויח מהעניין. במקרה הספציפי, עם ישראל ירוויח מכונית במחיר השווה לכל נפש ותעסוקה כדי לקנות אותה.

בתחילת שנות החמישים, אפרים אילין היה האיש המתאים. כמה שנים קודם הוא הרוויח הון ע"י "קומבינה" מעניינת: מיד עם סיום מלחמת העולם השנייה, הוא עזר להקים מעפר את

² https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A7%D7%99%D7%99%D7%96%D7%A8-%D7%90%D7%99%D7%9C%D7%99%D7%9F_%D7%AA%D7%A2%D7%A9%D7%99%D7%95%D7%AA

³ https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%90%D7%A4%D7%A8%D7%99%D7%9D_%D7%90%D7%99%D7%9C%D7%99%D7%9F

תעשיית הטקסטיל האיטלקית. איך הוא עשה זאת? מכר את חומר הגלם, הכותנה המצרית לאיטלקיים, ואלה "שילמו לו" בצורה מיוחדת (באיטלקית - in natura) : היות ובאותה התקופה הלירטה האיטלקית לא הייתה מטבע בעלת המרה (כלומר לא הייתה שווה כלום בשוק הבינלאומי) האיטלקיים שילמו לו ב... חוטים תוצרת המטוויות שליד מילאנו. האיש עזר לאיטלקיים להוריד את ההבטלה ולהריץ מחדש את התעשייה, יצר קשרים, ובין לבין עשה גם בוכטה...
 ... לטובת תעשיית הרכב הישראלית החדשה.
 העסק החזיק מעמד כעשר שנים בלבד. היום הזיכרון היחיד שנשאר מהמפעל "קייזר-אילין" היא תעלת הניקוז שנקראה על שמו, העוברת בתל חנן והנשפכת לנחל הקישון.

אולי הרחבנו יותר מדי את הדיבור על אפרים אילין ועל מפעלו. סה"כ מדובר בסתם שכן של שמעון ביליה. או אולי בין שני האישים האלה היו קשרים יותר עמוקים?

אם חשובים לרגע, זה לא היה סתם מקרה שהשניים היו לשכנים בתחילת שנות החמישים. המקום נמצא על דרך ראשית, קרוב לנמל חיפה. מקום אידיאלי להרכבת מכוניות שהחלקים המקוריים שלהן מגיעים לארץ דרך הנמל. כשהוא הקים את המפעל, בשנת 1951 או בשנת 1953, אפרים אילין דאג להביא לתל חנן אנשים להרכבת המכוניות. האם הוא נזקק גם לבעלי מקצוע מיומנים? יש להניח שכן. ומה עם מומחים לרדיאטורים, במיוחד לרדיאטורים של מכוניות סיטרואן הצרפתיות?

אולי עבודת ההרכבה זו הופנתה לשמעון ביליה ובניו?
או אולי שמעון ואפרים היו רק שכנים, שהתחרו האחד בשני, מרפק לצד מרפק, בתל חנן, הישוב שאמור היה להפוך בקרוב לדטרויט הישראלית...

אנחנו יודעים שהניסיון של ממשלת ישראל להקים תעשיית רכב גדולה בתל חנן, בסופו של דבר כשל.

שמעון ביליה, ככל הנראה, לא ניזוק כלכלית, כי עוד לפני תחילת שנות השישים, כשזה קרה, הוא עבר לחיפה.

הוא בא ממרוקו, וידע צרפתית.

בחירת המקום לא הייתה מוצלחת מראש. רוצים להקים Detroit ישראלית? שייבחרו קודם כל בישוב עם שם מתאים. בצרפתית השם Detroit פרושו "מיצרים" או, אם תרצו... נצרת! וליד נצרת חיכה מוכן ומזומן עוד ביליה: אחיו של שמעון, הרדיאטוריסט מסעוד. אבל לשם התעשייה הגדולה לא הגיעה. רק הקיבוצניקים ידעו לתקן אצלו את הטרקטורים שלהם...

אני מודה. נתתי לדמיון לרוץ קצת יותר מידי. אבל זה מה שקורה, כשמדברים על מכוניות...

נחזור למכתב של שמעון ביליה, ולכתובת האחרונה. זו של אמו סעדה בקזבלנקה: "רחוב החייל מוריס שבת, מספר 9". במכתב כמובן הכתובת כתובה בצרפתית:

9 Rue du Soldat Maurice Chabat, Casablanca, Maroc

סוף סוף יכולתי לחפש בגוגל-מפס כמו שצריך...

חיפשתי ומצאתי... שם נורא דומה, אם כי לא זהה:

Rue du Soldat Maurice Benhammou

האם זה אותו הרחוב? אמנם בן-חמו נשמע שם משפחה קצת יהודי, אבל בקזבלנקה לא חסרים עוד רחובות על שם איזה חייל, אולי אפילו יהודי. הינה מצאנו עוד אחד:

Rue du Soldat Armand Taieb

כנראה, כולם גיבורים מקומיים.

בעצם זה יפה מאוד לתת כבוד גם לחיילים פשוטים, לצד הרחובות על שם גנרלים וקולונלים למיניהם. וכידוע, המרוקאים יודעים לתת כבוד...

ההנחה היא שאחרי שישים שנה, כמו בארץ, השם של הרחוב השתנה. או אולי הרחוב כולו כבר איננו.

נותרה לנו תקווה אחת: להקליד את שם הרחוב סתם ברשת, בלא קשר לגוגל-מפס.

והינה, מצאנו משהו מעניין: השם Rue du Soldat Maurice Chabat מוזכר בשני בלוגים מלפני

עשר שנים, של יהודים יוצאי מרוקו (בצרפתית). באחד מהם, הרחוב מוזכר יחד עם "דרב

לינגליז" - Derb Lingliz - "רובע האנגליים". אי אפשר למקם את הרחוב במדויק, אבל ברור שזה לא הרחוב ע"ש החייל בן חמו, אלא רחוב יותר קרוב לאזור המלאת, הגטו בו גרו רב היהודים.

בבלוג אחר, רחוב מוריס שבת מוזכר שוב, בלי לציין את מיקומו, בהקשר למקום מגורים (בתחילת שנות השישים) של נהג אמבולנס מקומי, שהיה לו הטלפון היחיד בכל הרחוב. הבלוגר מספר שהטלפון היה מונח בכוונה ליד החלון. האם הוא שימש כטלפון-חרום לכל השכונה?

וכאן מתעוררת השאלה: איפה בעצם גרו מסעוד ביליה, דונה והילדים אברהם, שלומה ואסתר, בקזבלנקה, לפני עלייתם באוגוסט 1954?
האם הם גרו ביחד עם סעדה, ברחוב סמוך, או במקום אחר לחלוטין?
ואם הם התכוונו לעלות יחד איתה, ולא יכלו (או לא רצו), וכששמעון ראה שהיא לא הגיעה באנייה יחד איתם, אז מיד היגיש את הבקשה לעלייתה, בקשה שתודות לה אנו שחזרנו קצת מההיסטוריה המשפחתית....

התקווה היחידה לברר את הכתובת של מסעוד ביליה ומשפחתו בקזבלנקה, הייתה לשאול את אברהם. הרי באוגוסט '54 הוא היה בן שבע וחצי, בזמן ששלמה היה רק בן חמש וחצי. שלא נדבר על אסתר, שהייתה רק בת שנתיים. מילד בן 7 וחצי, שסיים כיתה א' או ב', מצפים שיידע את השם של הרחוב בו הוא גר.

אבל עברו יותר מ-60 שנה, ואברהם זכר רק את שם השכונה "דרב טליאן" – Derb Talian רובע האיטלקיים.

כנראה בקזבלנקה, בימים ההם, ילד לא היה צריך לדעת את שם הרחוב המדויק בו הוא גר. שם השכונה היה מספיק: אם ילד הלך לאבוד במקום אחר בעיר, יביאו אותו לשכונה, ושם כבר ידעו להגיד מי ההורים שלו...

אז, איפה בעצם דרב טליאן?

לא אשעמם אתכם עם סיפור החיפוש. קבלו ישר את המפה:

אבל, כשעברנו לצפייה מהלוויין, גילינו משהו מוזר:

רובע האיטלקיים כמעט הרוס לחלוטין.

האם אלה היו בתים ישנים ועזובים מאז שנות ה-50, או שמא זה עניין חדש, כמו המסגד הקרוב, על שם המלך חסן השני, בעל המינרט הגבוה בעולם.

אבל על זה, ועל דרך זיראוי, העוברת ליד בית הקברות היהודי, ומגיעה עד לבית הספר "אליאנס", אולי יספר כבר מישהו אחר...